

професійної діяльності, наявність достатнього рівня вмінь застосовувати знання на практиці, тобто в практичній професійній діяльності, а також у галузі безпосередньої спеціалізації представника юридичної професії, тобто у фаховій діяльності.

Список використаних джерел

1. Александрова В.В. Професійно-орієнтоване навчання іноземної мови / В.В.Александрова // Іншомовний аспект підготовки фахівців для органів внутрішніх справ України: Матеріали міжнародної практичної конференції, Харків, 20-21 травня 1999 / Ун-т внутр. справ. – Х.: Ун-т внутр. справ, 1999. – С.11-14.
2. Білобородова Л.Д. Комплексне навчання держслужбовців іншомовної комунікації на базі модульно-рейтингової системи // Теорія та практика державного управління: [Збірник] / Нац.акад.держ.упр. при Президентові України, Харк. регіон. ін-т [Редкол.: Г.І.Мостовий та ін.]. – Вип.4. Актуальні питання навчання іншомовної комунікації у вищих навчальних закладах: матеріали наук.-практ.конф., 20 травня 2003 р. – Х: Магістр, 2003. – С. 51-54.
3. Бондар С.М., Єгорова Н.Н., Орач Ю.В. Фреймова репрезентація знань як спосіб підвищення ефективності викладання англійської мови для студентів нелінгвістичних спеціальностей // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Між предметні зв'язки: Наукові дослідження. Досвід. Пошуки: зб. наук. пр. / Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна. – Х.: Константа. – Вип.10. – 2006. – С.26-31.
4. Федоренко Ю.П. До питання компетентності і комунікативної компетенції / Ю.П.Федоренко // Педагогічна майстерність як сучасна технологія розвитку особистості вчителя : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конф. 4-6 березня 2002 р. – Полтава: АСМІ, 2002. – С.285-286.
5. Ясперс К. Смысл и назначение истории / Карл Ясперс / Пер. с нем. М.И.Левиной. – [2-е изд.] – М.: Республика, 1994. – 527 с.
6. Тимофеева Н.П. Основы семантической трансформации устойчивых словосочетаний при изменении сферы их употребления (на материале юридической и компьютерной терминологии русского и английского языков). Автореф. дисс. ...канд. филол. наук. – Саратов, 1997. – 17 с.
7. Лийметс Х.Й Как воспитывает процесс обучения? / Хейно Йоханнович Лийметс. – М.: Знание, 1982. – 96 с.
8. Левитан К.М. Юридическая педагогика: учебник / К.М.Левитан. – М.: Норма, 2008. – 432 с.
9. Насонова Н.А. Передача інформації в процесі вивчення іноземної мови / Н.А. Насонова // Проблеми гуманізму і освіти: зб. матеріалів науково-метод. конф., м. Вінниця, 21-22 травня 2002 р. В 2-х томах. – Вінниця: Універсум, 2002. – Том 2. – С. 241-243.
10. Прадівляний М.Г. Викладання фахово спрямованої іноземної мови на основі компетентнісного підходу / М.Г.Прадівляний // Гуманізм та освіта: зб. матеріалів VIII міжнародної науково-практичної конф.
11. Космеда Т.А. Актуальні процеси мовлення чи «мовний смак» української сучасності / А. Космеда // Мовознавство. Науково-теоретичний журнал інституту мовознавства ім. О.О. Потебні та Українського мовно-інформаційного фонду НАНУ України. –2014. – №2. – С. 44-45.
12. Національна стратегія розвитку освіти України період до 2020 року / Схвалено указом Президента України 25 червня 2013 року №344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>
13. Мелешенко А. Європейське шкільництво у структурі освіти Волині (кінець XVIII- початок XX ст.ст.): дисертація на здобуття наукового ступ. канд. пед. наук.:спец.13.00.01 / А. Мелешенко. – Житомир, 2015. – 219 с.

УДК 378.147

Задунайська Юлія Володимирівна

Львівський національний університет імені Івана Франка

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглянуто основні теоретичні та практичні аспекти формування професійної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи, проаналізовано основні компоненти та структурні складові професійної іншомовної комунікативної компетентності, виокремлено професійні якості та чинники формування професійної іншомовної комунікативної компетентності.

Ключові слова: компетенція, компетентність, професійна компетентність, іншомовна комунікативна компетентність, професійна іншомовна комунікативна компетентність.

Постановка проблеми та її актуальність. Одним із завдань сучасної вищої школи є підготовка компетентного, конкурентноспроможного фахівця, здатного успішно розв'язувати проблемні завдання, гнучко й нестандартно мислити, вміти пристосовуватись до швидких змін умов життя у полікультурному середовищі. Провідною метою вивчення іноземної мови студентами вищих закладів освіти різних напрямів підготовки стає іншомовна комунікативна компетентність особистості, а кінцевим результатом – використання іноземної мови як засобу міжкультурного спілкування і збагачення досвіду фахової підготовки. У процесі фахової підготовки вчителя початкової школи проблема формування іншомовної комунікативної компетентності є однією з визначальних. На сучасному етапі, в умовах інтеграції України у європейські економічні, політичні й культурно-освітні структури, суспільство потребує фахівців, які не лише компетентні у своїй професії, але й володіють достатнім рівнем іншомовної комунікативної компетентності.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Проблему компетентнісного підходу в освіті, як важливого чинника забезпечення якісної професійної підготовки фахівців, розглядали: А. М. Богуш, Н. М. Бібік, І. А. Зязюн, М. П. Васил'єва, О. І. Ляшенко, Н. Г. Ничкало, С. О. Сисоєва, О. І. Пометун, О. В. Хуторської та ін. Проблему формування професійної компетентності, її сутність та структурні складові досліджували: Н. М. Бібік, М. В. Васильєва, Г. В. Данченко, В. В. Красівський, Н. М. Лобанова, О. І. Локшина, О. О. Павленко, О. І. Пометун, О. Я. Савченко, С. О. Сисоєва, В. О. Тюріна, А. В. Хуторської та ін. Різні аспекти формування комунікативної компетентності особистості висвітлено в працях: Н. П. Волкова, Д. М. Годлевської, С. В. Козак, В. О. Назаренко, І. М. Чемерис та ін. Проблемі формування іншомовної комунікативної компетентності присвячено дослідження: В. Ф. Аїтова, Л. Біркун, І. О. Зимньої, М. Кенела, Г. О. Китайгородської, С. В. Козак, О. О. Леонтєва, Є. І. Пассова, С. Савіньона, М. Свейна, В. Л. Скалкіна, Д. Хаймза та ін.

Мета статті – розкрити зміст поняття та складові структури професійної іншомовної комунікативної компетентності та дослідити особливості її формування.

Виклад основного матеріалу дослідження. У психолого-педагогічній літературі широко використовують два поняття: компетентність і компетенція. Поняття «компетентність» визначають як похідне від «компетенції», оскільки воно вказує на суб'єкта як носія компетенції. Компетентність, на відміну від компетенції, передбачає не лише наявність відповідних знань та навичок, але й здатність до їх творчого використання. На думку О. В. Хуторського, компетенція – це сукупність особистісних якостей людини (знань, умінь, навичок, способів діяльності), пов'язаних із відповідним колом предметів і процесів, потрібних для продуктивної дії, а компетентність – це володіння людиною відповідною компетенцією, що містить особистісне ставлення до предмета її діяльності [13, с. 58-64]. Н. Б. Іванцова визначає термін «компетентність» як рівень поінформованості фахівця в своїй професійній діяльності, результат професійного досвіду, такий наслідок його накопичення протягом професійного життя та діяльності, який забезпечує глибоке знання своєї справи, змісту роботи, що виконується, способів та засобів досягнення цілей, здатність правильно оцінювати професійну ситуацію, що склалася, і приймати у зв'язку з цим потрібне рішення [12, с. 17]. Н. Г. Ничкало зазначає, що компетентність – це не тільки «професійні знання, навички і досвід у спеціальності, але і ставлення до справи, визначені (позитивні) схильності, інтереси і прагнення, здатність ефективно використовувати знання й уміння, а також особистісні якості для забезпечення необхідного результату на конкретному робочому місці у конкретній робочій ситуації» [5, с. 96]. Таким чином, компетентність – це здатність суб'єкта приймати рішення у певній галузі діяльності і нести відповідальність за їхні наслідки.

Головним показником рівня кваліфікації будь-якого сучасного фахівця є його професійна компетентність.

Існують різні підходи до визначення суті та структури професійної компетентності. Зокрема, Н. В. Баловсяк визначає професійну компетентність як «найвищий рівень професійної майстерності – знань, умінь, розвитку здібностей, результатів і способів діяльності людини, норм поведінки, внутрішніх мотивів, що надають людині можливості досягти високих результатів у певній професійній діяльності» [2]. В. О. Тюріна розглядає професійну компетентність як особистісне утворення, що забезпечує якісне виконання професійної діяльності. Тому особливості професійної компетентності фахівця та її складових визначаються особливостями його професійної діяльності [11, с. 4]. Компетентність як складова фахової підготовки майбутніх вчителів початкової школи полягає у формуванні професійних теоретичних і практичних навичок і вмінь, мотивів діяльності, особистісних якостей, наявності досвіду професійної діяльності, умінні творчо мислити, в розвитку творчого потенціалу, ціннісних орієнтацій, які дозволяють самостійно й ефективно реалізовувати цілі педагогічного процесу.

Рівень професіоналізму фахівця значною мірою залежить від рівня його комунікативної компетентності, зокрема іншомовної.

Комунікативна компетентність є важливим структурним компонентом професійної компетентності і являє собою сукупність науково-теоретичних знань, практичних умінь і навичок у сфері здійснення професійної комунікації, досвід здійснення професійної взаємодії, стійку мотивацію професійного спілкування. Як зазначає І. А. Зязюн, вчителів, який володіє комунікативною компетентністю, властиві різноманітні уміння, серед яких: уміння керувати, вчити, виховувати; широкий світогляд; мовленнєва (комунікативна) культура; спостережливість до виявів емоційно-почуттєвих станів, характеру людини, її поведінки; уміння вирішувати нестандартні ситуації; високий рівень саморегуляції [7, с. 24].

В сучасній педагогічній науці визначення іншомовної комунікативної компетентності остаточно не сформовано. Іншомовна комунікативна компетентність розглядається, з одного боку, як здатність здійснювати іншомовне спілкування, правильно використовуючи систему мовних, мовленнєвих і стилістичних норм, а також правил комунікативної поведінки, відповідно до ситуації спілкування, а з іншого, як готовність до іншомовного спілкування.

На думку В. Ф. Аітова, іншомовна професійна компетентність являє собою сукупність окремих компетенцій і дозволяє на основі автономного пошуку і використання інформації іноземною мовою в допустимих видах мовленнєвої діяльності здійснювати свою професійну діяльність, підвищуючи її ефективність і тим самим створюючи передумови для професійного і кар'єрного росту особистості [1, с. 15]. Н. Ізорія визначає іншомовну комунікативну компетентність як інтегральну особистісно-професійну якість людини з певним рівнем мовної освіти, яка реалізується у готовності на певній основі до успішної, продуктивної та ефективної діяльності з використанням комунікативних та інформативних можливостей іноземної мови, забезпечує можливість ефективної взаємодії з оточуючим середовищем за допомогою відповідних мовних компетенцій [8, с. 4]. В. Теніщева розглядає іншомовну професійну компетентність як складне інтегративне ціле, яке забезпечує компетентне професійне спілкування мовою спеціальності в умовах міжкультурної комунікації [10, с. 7]. За визначенням Н. А. Сури, іншомовна професійно-орієнтована комунікація – процес, у межах якого забезпечується потенційна здатність комунікантів реалізувати обмін інформацією іноземною мовою, а також самостійно здійснювати пошук, накопичення й розширення обсягу професійно значущих знань у процесі природного іншомовного професійно-орієнтованого спілкування із зарубіжними фахівцями. Комунікативна компетентність є особливим видом професійної компетенції, яка визначається як готовність та здібність до оволодіння предметними, науковими знаннями в професійному спілкуванні [9, с. 190]. Таким чином, іншомовна професійна комунікативна компетентність – це інтегративне особистісно-професійне утворення, яке реалізується у психологічній та практичній готовності суб'єкта до здійснення успішної, ефективної та продуктивної професійної діяльності з використанням засобів іноземної мови або в умовах іншомовної культури та забезпечує можливість ефективної взаємодії з оточуючим середовищем.

Важливою ознакою професійної іншомовної комунікативної компетентності майбутнього фахівця є її зв'язок із професійною свідомістю, професійними цінностями та ідеалами, які визначають ступінь сформованості фахового рівня, стилю професійного спілкування у різних соціально-рольових ситуаціях.

У науково-педагогічній літературі не існує єдиного підходу і щодо визначення структури професійної іншомовної комунікативної компетентності. У загальному вигляді структуру іншомовної професійної компетентності можна подати у сукупності таких компонентів, як лінгвістична, соціолінгвістична та прагматична компетенції. На думку М. Кенела, складовими структури іншомовної комунікативної компетентності є: дискурсивна компетентність (здатність поєднувати окремі речення у зв'язне усне або письмове повідомлення, дискурс, за допомогою різноманітних синтаксичних та семантичних засобів); соціолінгвістична компетентність (здатність здійснювати мовленнєвий акт та дискурс відповідно до певного соціолінгвістичного контексту іншомовної комунікації); стратегічна компетентність (здатність обирати адекватну стратегію дискурсу з метою підвищення ефективності іншомовної комунікації); лінгвістична компетентність (здатність розуміти та продукувати раніше засвоєні

або аналогічні їм висловлювання, а також потенційна здатність розуміти нові висловлювання іншомовного середовища) [14, с. 2-27].

Н. Б. Завіниченко виділяє наступні компоненти іншомовної комунікативної компетентності:

1. Гностичний: система знань про сутність та особливості спілкування взагалі та професійного зокрема; знання про стилі іншомовного спілкування, загальнокультурна компетентність.

2. Комунікативний: комунікативні вміння, які дозволяють встановлювати контакт із співрозмовником, керувати ситуацією взаємодії з суб'єктом іншомовної комунікації; культура мовлення; експресивні вміння; перцептивно-рефлексивні вміння, які забезпечують можливість пізнання внутрішнього світу партнера спілкування та розуміння самого себе.

3. Емоційний: гуманістична установка на спілкування, інтерес до іншої людини; готовність вступати в особистісні, діалогічні взаємини, розвинуті емпатія та рефлексія; високий рівень ідентифікації з виконуваними професійними та соціальними ролями; позитивна Я-концепція та психоемоційний стан [6, с. 47].

Процес викладання іноземної мови у вищому немовному навчальному закладі педагогічного профілю повинен здійснюватись паралельно з формуванням професійної компетентності майбутнього вчителя, що дасть можливість майбутнім фахівцям як спілкуватись із зарубіжними колегами, так і здійснювати професійну діяльність в умовах іншомовного суспільства. Процес формування професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців повинен бути спрямованим не лише на формування у студентів здатності до практичного використання іноземної мови у різноманітних ситуаціях, але й до міжкультурного спілкування.

Формування професійної іншомовної комунікативної компетентності у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи зумовлює дотримання наступних принципів: принцип інтеграції і комплексності навчального процесу; принцип цілісності навчального процесу; принцип гуманізації навчального процесу, який полягає в розкритті особистісного потенціалу студента під час його професійної підготовки; принцип професійно-орієнтованої комунікативної направленості процесу навчання іноземної мови, який реалізується шляхом використання сукупності методів навчання (комунікативного, аудіолінгвального, аудіовізуального) і форм (ділова гра, моделювання ситуацій, бесіда, «круглий» стіл, дискусія, дебати); принцип активізації пізнавальної діяльності; принцип підвищення мотивації навчання шляхом використання сучасних комп'ютерних технологій у процесі вивчення іноземної мови; принцип інтерактивності, при якому навчання є активним, орієнтованим на студента; принцип автентичності, що реалізується в трьох аспектах: виборі автентичних матеріалів, використанні автентичної методики, створенні автентичного спілкування в автентичному середовищі; принцип інтенсивного використання фонових знань тих, кого навчають; принцип єдності теоретичної та практичної підготовки; принцип забезпечення творчої активності та самостійності студентів у навчальному процесі.

Основи професійної іншомовної компетентності студентів закладаються через потрібні для подальшої фахової діяльності знання, досвід вирішення іншомовних професійних проблемно-пізнавальних завдань і формування внутрішніх ресурсів ефективного прийняття рішень в реальній або наближеній до реальної діяльності, які є необхідними складовими професійної іншомовної комунікативної компетентності студентів.

Особлива увага в процесі формування професійної іншомовної комунікативної компетентності відводиться формуванню особистості майбутнього вчителя, його загальної та професійної культури, а також певних професійних якостей. Зокрема, Барішнікова С. Н. виділяє наступні професійні якості, що формуються в процесі формування іншомовної комунікативної компетенції, а саме: відкритість, вміння швидкої адаптації до нових ідей, володіння своїм емоційним станом, вміння ідентифікувати, аналізувати й порівнювати явища іншомовної та власної мовленнєвої діяльності, тактовність, повага до іншомовної культури, знання сутності міжкультурної комунікації, вміння обирати власний стиль мовленнєвої поведінки [4].

Головними особливостями процесу формування професійної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи є: використання мови відповідно до даного соціально спрямованого контексту; залучення студентів до ситуативного спілкування, максимально наближеного до реальних життєвих ситуацій; зміна функції викладача, який стає активним координатором навчальної діяльності студентів, їхнім радником, співрозмовником та учасником процесу навчання; використання різноманітних видів навчальної діяльності, зокрема: парних і групових видів діяльності, рольових ігор, проектних і проблемних завдань; широке використання автентичних матеріалів.

Набуття професійної іншомовної комунікативної компетентності дозволить майбутньому фахівцеві виконувати різні види робіт з автентичною фаховою літературою, а саме: розуміти та інтерпретувати зміст, вміти отримати необхідну інформацію, перекласти або реферувати необхідний матеріал; здійснювати спілкування на діалогічному рівні в межах фахової тематики, а також володіти зв'язним монологічним мовленням на рівні як самостійно підготовленого, так і не підготовленого висловлювання, розуміти діалогічне та монологічне мовлення в межах фахової тематики; володіти навичками двостороннього усного і письмового перекладу; знати основи ведення ділової документації іноземною мовою; використовувати фахові словники та довідкову літературу; вміти стисло та точно висловлювати думки обома мовами; вміти використовувати засоби сучасних інформаційних технологій під час спілкування та передачі інформації.

Висновки. Іншомовна комунікація можлива за умови володіння суб'єктами іншомовного спілкування мовою як засобом комунікації. Рівень сформованості професійної іншомовної комунікативної компетентності суб'єктів виступає визначальним фактором, що обумовлює рівень ефективності комунікативного процесу в цілому. Процес формування професійної іншомовної комунікативної компетентності повинен бути спрямований не лише на озброєння майбутніх фахівців системою знань, вмінь та навичок, необхідних для ефективного здійснення іншомовної комунікації, але й на формування глибоко осмисленої, комунікативно-компетентної позиції майбутнього вчителя початкових класів, що дасть можливість майбутньому фахівцеві самовизначатися, саморозвиватися й самовдосконалюватися в єдиному європейському освітньому просторі, брати участь у його вдосконаленні і творенні.

Список використаних джерел

1. Аитов В. Ф. Проблемно-проектный подход к формированию иноязычной профессиональной компетентности студентов: на примере неязыковых факультетов педагогических вузов : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 / В. Ф. Аитов. – Санкт-Петербург, 2007. – 48 с.
2. Баловсяк Н. В. Формування інформаційної компетентності майбутнього економіста в процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Н. В. Баловсяк. – К., 2006. – 330 с.
3. Барабанова Г. В. Методика навчання професійно-орієнтованого читання в немовному вчнз : монографія. – Київ: Фірма «ІНКОС», 2005. – 315с.
4. Барышникова С. Н. Формирование коммуникативной компетенции в системе обучения иноязычной речевой деятельности студентов медицинских вузов : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.08 / С.Н. Барышникова. – Саратов, 2005. – 24 с.
5. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика : монографія / за ред. Н. Г. Нічкало. – Хмельницький : ТУП, 2002. – 396 с.
6. Завіниченко Н. Б. Особливості розвитку комунікативної компетентності майбутнього практичного психолога системи освіти : дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07 / Н. Б. Завіниченко – Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2003. – 216 с.
7. Зязюн І. А. Система сукупних компетенцій і компетентностей у структурі педагогічної діяльності й дії вчителя / І. А. Зязюн // Педагогіка і психологія : Вісник НАПН України. – 2014. – № 3 (84). – С. 18-27.
8. Изория Н. М. Формирование иноязычной компетентности будущих специалистов сферы туризма в вузах культуры и искусств : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.08 "Теория и методика профессионального образования" / Н. М. Изория. – М., 2008. – 24 с.
9. Сура Н. А. Іншомовна професійна компетентність: головні принципи та компоненти процесу навчання професійно-орієнтованого спілкування / Н. А. Сура // Вісник Луганськ. держ. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. – 2003. – № 4 (60). – С. 190-192.
10. Тенищева В. Ф. Интегративно-контекстная модель формирования профессиональной компетенции : автореф. дис. на соискание уч. степени д. пед. наук: спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / В. Ф. Тенищева. – М., 2008. – 44 с.
11. Тюріна В. О. Формування конфліктологічної і комунікативної компетентностей викладача вищого навчального закладу МВС України / В. О. Тюріна // Психолого-педагогічна складова підготовки працівників системи МВС: матеріали наук.-практ конференції. – Харків: Вид-во Харк. нац. ун-ту внутріш. справ, 2008. – С. 4.
12. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу. Науковий посібник / Під загальною редакцією професора С. І. Якименко. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. – 464 с.
13. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы / А. В. Хуторской // Нар. образование. – 2003. – № 2. – С. 58-64.
14. Canal M. From Communicative Competence to Communicative Language Pedagogy / M. Canal // Richards J. and Schmidt R., (eds.) Language and Communication. – London: Longman, 1983. – P. 2-27.